

szennyezések hatására színe sárgásbarna, szaga pedig a mustárhoz hasonlít, innen ered a szer neve. A mustárgáz molekulája szimmetrikus és 1 mol mustárgáz előállítható többek között 1 mol SCl_2 (kén-diklorid) és 2 mol C_2H_4 melléktermék nélküli egyesülésével (addíció) vagy S_2Cl_2 (dikén-diklorid) és C_2H_4 melléktermék képződésével járó reakciójával (kondenzáció) is. Dikén-diklorid legegyszerűbben kén és klór enyhe körülmények között lejátszódó reakciójából nyerhető, de melléktermékként mindig tartalmaz kén-dikloridot.

- Írd fel a két említett előállítási egyenletet!
- 100 kg kénport klórral reagáltatunk, a folyékony termékelegy átlagos moláris tömege 128,5 g/mol-nak adódik. Hány tömegszázalék kén-dikloridot tartalmaz?
- A kapott kén-kloridok elegyét mustárgázzá alakítjuk. Hány m^3 , 20°C-os, 101325 Pa nyomású etén szükséges ehhez? A keletkező tiszta mustárgáz hány m^3 , az eténnel megegyező állapotú gőzzé képes elpárologni?
- A kiindulási kén hány százalékát kapjuk vissza melléktermékként egyszeri átalakítás során?

K. 828. Alumíniumból és magnéziumból álló ötvözetet feloldunk sósavban. A fejlődő normálállapotú (0°C-os és 101325 Pa nyomású) gáz térfogatának dm^3 -ben kifejezett számértéke megegyezik a feloldott ötvözet grammiban megadott tömege számértékével.

- Mennyi az ötvözet mólszázalékos összetétele?
- Hány cm^3 36,0 tömegszázalékos 1,18 g/cm^3 sűrűségű sósav oldja fel az ötvözet 5,00 g-ját?

A K.823-K.828 feladatokat a XLVI. Irinyi János Középiskolai Kémiaverseny III. fordulójára (döntő) javasolták: Borbás Réka, Forgács József, Lente Gábor, Márkus Teréz, Markovics Ákos, Muráth Szabolcs, Ósz Katalin, Pálinkó István, Sípó Pál.

Fizika

F. 566. (a feladat megoldását lásd az 55. oldalon)

Egy kiránduló az erdőben bolyong. Megtesz 20 km-t és balra fordul, utána 10 km-t és balra fordul, és így tovább, mindig az előző távolság felének megtétele után balra fordulva folytatja útját.

- Mekkora út áll a kiránduló előtt?
- Hosszabb idő múltán keresésére indulunk, milyen szög alatt és mennyit menjünk, hogy egyből rátaláljunk?

Bíró Tibor feladata

Megoldott feladatok

Kémia – FIRKA 2014-2015/4.

K. 814. Sokáig azt gondolták, hogy a nemesgázok teljesen reakcióképtelenek. Ezt az elképzelést a vegyészeknek sikerült megdönteniük azzal, hogy előállították több nemesgáz fluorral, illetve oxigénnel alkotott vegyületét. A nemesgázok vegyértéke 2, 4, 6 vagy 8 lehet. Egy ilyen vegyület az egyik nemesgáz oxidja is, amelyet több mint 50 éve állítottak elő. A vegyület $-35,9^\circ\text{C}$ alatt sárga színű, kristályos anyag. $-35,9^\circ\text{C}$ felett nagyon

K. 817. Egy szürke porkeverék lítium-alumínium-hidridet (LiAlH_4) és elemi alumíniumot tartalmaz. A keverék 73,0 mg-jához 200,0 mg vizet adunk. Heves gázfejlődés játszódik le, a fejlődött gáz térfogata 298 K-en és 101325 Pa nyomáson (standard állapot) $103,1 \text{ cm}^3$ lesz, s a reakcióban visszamaradó oldat és szilárd anyag együttes tömege 264,5 mg. A reakció után a szilárd anyagot is tartalmazó oldathoz 60,0 mg szilárd NaOH-ot adnak, és ennek hatására még $44,9 \text{ cm}^3$, az előzővel azonos állapotú gáz keletkezik, a visszamaradó oldat tömege pedig 320,8 mg lesz. Milyen gáz fejlődik az egyes lépésekben? Mí a lezajló kémiai reakciók egyenlete? Mí volt az eredeti porkeverék összetétele?

Megoldás:

Az első reakció egyenlete: $\text{LiAlH}_4 + 4\text{H}_2\text{O} \rightarrow \text{Li}^+ + [\text{Al}(\text{OH})_4]^- + 4\text{H}_2$

A keletkezett gáz tömege: $m_{\text{gáz}} = 73,0 + 200,0 - 264,5 = 8,5 \text{ mg}$

A gáz minőségének megállapítására ismernünk kell a moláris tömegét, amit a tömege és anyagmennyiségének arányából számíthatunk ki: $M = m/n$

A 8,5 mg gáz anyagmennyiségét az általános gáztörvény alapján számítjuk: $pV = nRT$
 $n = pV/RT$

Standard állapotban a gáz hőmérséklete $T = 25^\circ\text{C}$, vagyis 298K, $R = p_0V_0/T_0$ elvégezve az adott értékek behelyettesítését:

$n_{\text{gáz}} = 101325 \text{ Pa} \cdot 1,031 \cdot 10^{-4} \text{ m}^3 / 8,314 \text{ J mol}^{-1} \text{ K}^{-1} \cdot 298 \text{ K} = 4,212 \cdot 10^{-3} \text{ mol}$

$M = 8,5 \text{ mg} / 4,212 \text{ mmol} = 2,02 \text{ g/mol}$, ez az érték a hidrogén gázra (H_2) jellemző

A reakcióegyenlet alapján $n_{\text{LiAlH}_4} = n_{\text{H}_2} / 4$, tehát $n_{\text{LiAlH}_4} = 4,212 \text{ mmol} / 4 = 1,053 \text{ mmol}$, akkor a $m_{\text{LiAlH}_4} = 1,053 \cdot M_{\text{LiAlH}_4} = 39,98 \text{ mg}$

A második reakció egyenlete: $2\text{Al} + 2\text{NaOH} + 6\text{H}_2\text{O} = 2\text{Na}^+ + 2[\text{Al}(\text{OH})_4]^- + 3\text{H}_2$

Az alumínium által felszabaduló gáz (H_2) tömege:

$m_{\text{H}_2} = 264,5 \text{ mg} + 60,0 \text{ mg} - 320,8 \text{ mg} = 3,7 \text{ mg}$

$3 \cdot 2 \text{ g H}_2 \dots 2 \cdot 27 \text{ g Al}$

$3,7 \text{ mg} \dots x = 33,3 \text{ mg Al}$

Tehát 73,0 mg porkeverékben ... 33,3 mg Al

100 g „ „ „ x = 45,6 g Al és $100 - 45,6 = 54,4 \text{ g LiAlH}_4$

A porkeverék tömegszázalékos összetétele: 45,6% Al, 54,4% LiAlH_4

K. 818. A pezsgőtabletták két legfontosabb komponense a citromsav és a szódabikarbóna. A citromsav hárombázisú (háromértékű) szerves sav ($M = 192,12 \text{ g/mol}$), amit az egyszerűség kedvéért jelöljünk H_3A -val. A szódabikarbóna a szénsav savanyú sója, képlete: NaHCO_3 ($M = 84,00 \text{ g/mol}$). Reakciójuk során CO_2 szabadul fel, ez okozza az oldat pezsgését. Összeöntünk 50 cm^3 50 g/dm^3 koncentrációjú citromsav oldatot és 40 g 11,5 tömeg% koncentrációjú szódabikarbóna oldatot. Miután a pezsgés elmúlt, melyik oldatból öntsünk még a reakcióelegyhez és legfeljebb mennyit, ha azt szeretnénk, hogy a pezsgés újra meginduljon?

Megoldás:

A két oldat összeöntésekor a következő reakció történik:

$\text{H}_3\text{A} + 3\text{NaHCO}_3 = \text{Na}_3\text{A} + 3\text{H}_2\text{O} + 3\text{CO}_2$

A reakcióban 1 mol sav 3 mol sóval egyenértékű. Amennyiben az oldatokban a reagens egyenértékeik arányában voltak, akkor bármelyik reagens adagolásakor sem észlelhetünk további pezsgést. A feladat szövege feltételezi, hogy valamelyik reagens feleslegben van. Ezért ki kell számítanunk a két oldatban levő anyag anyagmennyiségét:

